

**Memo Normering
toegankelijkheid gebouwen
huisvesting en kantoren
gemeente**

Aan Stuurgroep toegankelijkheid organisatie
Werkgroep Toegankelijkheid

Van Opgesteld door ^{5.1, 2, e} 5.1. 2. e (GV) en ^{5.1, 2, e} 5.1, 2, e in afstemming met het Projectteam en de Werkgroep Toegankelijke Gemeente

Datum Versie 5 september 2024
Ter bespreking in de stuurgroep van 12 september a.s.

Inhoudsopgave

1 Deel 1 Advies over de normering toegankelijkheid van gebouwen waarin ambtenaren zijn gehuisvest 3

1. Aanleiding en doel 3

2. Samenvatting advies over de normering: 3

3. Scenario's over de normeringen 4

3.1 Scenario 1 Normering: Voldoen aan de wettelijke eisen (in bouwwetgeving/Bbl) 4

3.2 Scenario 2 Normering: de Integrale Toegankelijkheid Standaard (ITs) als meetlat 5

3.3 Scenario 3 Normering: De NEN-9120 als meetlat 5

3.4 Scenario 4 Normering: Een eigen toegankelijkheidsstandaard ontwikkelen 6

4. Technische toelichting over wettelijke eisen, keurmerken en richtlijnen 6

4.1 Eisen in de bouwwetgeving (bbl) 6

4.2 Bouwwetgeving versus wet gelijke behandeling en rechten werknemers 7

4.3 Veel kritiek op het Bbl /Bouwwetgeving: 8

4.4 Andere normeringen en keurmerken (bovenop Bbl) 8

4.5 Europese norm per 2025 8

4.6 De Nederlandse Norm (NEN) 9120 (de Nederlandse uitwerking van NEN-EN 17210) 9

4.7 Integrale Toegankelijkheidsstandaard (ITS) 9

4.8 Handboek Toegankelijkheid 9

4.9 Verschil ITS en Handboek voor toegankelijkheid 10

4.10 Het Nederlands Keurmerk voor Toegankelijkheid (NLKT) 10

5. Externe advies over de normering 11

[5.1 Advies Cliëntenbelang Amsterdam \(CBA\). 11](#)

[5.2 Voorbeelden uit andere gemeenten 11](#)

[6. Conclusie het advies over de normering 11](#)

[2 Bijlagen 13](#)

[2.1.1 Bijlage 1: Toegankelijk bouwen; Voorbeelden eisen Bbl in het kort* 13](#)

[2.1.2 Bijlage 2 NLKT eisen \(van website gehaald\) 13](#)

Deel 1 Advies over de normering toegankelijkheid van gebouwen waarin ambtenaren zijn gehuisvest

1. Aanleiding en doel

Op 18 juli 2024 deed de Stuurgroep Toegankelijkheid het volgende verzoek:

'Maak een uitwerking van de verschillende toegankelijkheidsnormen die kunnen worden gehanteerd. Met daarbij uitleg wat het is en waar de verschillen zitten. Evenals het advies van ons welke standaard gaat worden aangehouden, waarom en wat de consequenties daarvan zijn.'

Leg het verschil uit tussen bouwnorm, ITS, NEN en ongehinderd (NKTL) voor een keuze. We kennen in Nederland verschillende eisen, normen, richtlijnen en keurmerken bedoeld om de toegankelijkheid van de fysieke omgeving te verbeteren. Alvorens de belangrijkste eruit te lichten, enige algemene opmerkingen die de waarde en betekenis ervan kunnen helpen inschatten: Niet elke norm of richtlijn heeft evenveel autoriteit.

Aan de hand van dit memo en het bijgevoegde advies kan de Stuurgroep een weloverwogen en bewuste keuze maken in de te hanteren toegankelijkheidsnormen.

Uitgangspunt is dat deze toegankelijkheidsnormen stroken met de door de Stuurgroep vastgestelde ambitie in de 'Notitie uitgangspunten toegankelijkheid'. Dit uitgangspunt voor wat betreft fysieke toegankelijkheid is: *Alle medewerkers en bezoekers, ook als zij beperkingen hebben en/of als zij gebruik maken van hulpmiddelen en/of een hulphond, kunnen zich vrij verplaatsen zonder daarbij afhankelijk te zijn van anderen. Het betreft de toegang, bruikbaarheid en veiligheid van gebouwen en faciliteiten.* (Zie verder de notitie uitgangspunten voor de stuurgroep).

2. Samenvatting advies over de normering:

Het advies van de werkgroep toegankelijkheid is de nieuwe landelijke NEN-norm toegankelijkheid (NEN 9120) die naar verwachting per 1 januari 2025 door BZK wordt ingevoerd, te gebruiken als meetlat. Dat wil zeggen dat de NEN-9120 zo goed als mogelijk wordt gevolgd, met als doel een kwalitatief vergelijkbaar niveau van toegankelijkheid te realiseren.

De NEN 9120 toegankelijkheid houdt rekening met meerdere vormen van beperkingen: mensen met rolstoel, mensen die slecht ter been zijn, mensen die – tot aan de entree – gebruik maken van een scootmobiel, mensen die slechtziend of blind zijn, mensen die slechthorenden of doof zijn, lange mensen, kleine mensen, mensen met obesitas, et cetera.

Daarbij sluit de NEN-norm 9120 aan op de Europese disability act die medio 2025 ingaat. Door voor NEN-norm als meetlat te kiezen tonen we ambitie en laten we zien dat we onze kantoren echt toegankelijkheid willen maken. Dit betekent concreet:

- NEN-norm 9120 hanteren bij nieuwbouw van panden;
- Bij verbouwingen de NEN-norm 9120 als meetlat gebruiken;
- Bij bestaande panden NEN-norm 9120 als meetlat gebruiken;
- Als bij bestaande panden niet aan de NEN-norm 9120 kan worden voldaan vanwege bijvoorbeeld technische beperkingen (door bijvoorbeeld beperkte maatvoering) dan luidt het advies:

“Ga met de gebruikers (ervaringsdeskundigen met beperkingen) en deskundigen op het gebied van toegankelijkheid in gesprek over de benodigde aanpassingen en oplossingen”.

Voordelen:

- Bij nieuwbouw en verbouwingen de NEN-norm 9120 hanteren betekent minder kosten achteraf of in latere jaren bij aanscherping van de bouwwetgeving (per 2027).
- En ook minder kosten of lange wachttijden in de toekomst bij verzoeken voor individuele aanpassingen die (nieuwe) medewerkers kunnen aanvragen vanuit de wet gelijke behandeling en Europese wetgeving voor werknemers.

3. Scenario's over de normeringen

3.1 Scenario 1 Normering: Voldoen aan de wettelijke eisen (in bouwwetgeving/Bbl)

In het Besluit bouwwerken leefomgeving (Bbl) staan regels over veiligheid, gezondheid, duurzaamheid en bruikbaarheid van bouwwerken. Daarnaast heeft het Bbl regels over de staat en het gebruik van een bouwwerk.

Voordelen:

- Sinds 1992 geldt in Nederland het Bouwbesluit, een wettelijk kader waarin is opgenomen aan welke minimum kwaliteitseisen nieuwe en bestaande gebouwen moeten voldoen.
- De kosten om aan de minimale eisen hieraan te voldoen zullen alleen bij panden die nieuw gebouwd voor 1992 hoger uitvallen. Aan de bestaande bouw van voor 1992 werden immers lagere eisen gesteld.

Nadelen:

- De normen gelden slechts voor nieuwbouw en zelfs dan betreft het minimale

eisen. Het is langer bekend bij het Rijk en opdrachtgevers dat de norm onvoldoende de toegankelijkheid borgt;

- Het Rijk /BZK heeft de normerende instantie verzocht om een nieuwe NEN-norm toegankelijkheid te ontwikkelen waarin toegankelijkheid zoals in het VN-verdrag handicap en Wet gelijke behandeling en actieplan Bouw uitgewerkt wordt;
- Er is een aantal gebouwen en panden van de gemeente dat waarschijnlijk zelfs niet aan de huidige normeringen en maatvoering van het bouwbesluit (Bbl) voldoet. Dit gaat om erfgoed en panden die in de jaren 70 en 80 gebouwd zijn (denk aan Stopera/Amstel 1, Weesperplein 8);
- Als de NEN-norm en onderdelen vanaf 2027 wel wettelijk verplicht worden, zal de gemeente alsnog moeten verbouwen.

Advies: De werkgroep acht het scenario waarbij alleen bouwwetgeving (Bbl) wordt gevolgd zeer onwenselijk. Redenen zijn dat de minimale eisen in de Bbl haaks staan op de uitgangspunten waar de Stuurgroep akkoord op heeft gegeven.

Bovendien is de gemeente nog steeds wettelijk verplicht (vanuit Wet gelijke behandeling en Europese rechten voor werknemers) om individuele verzoeken voor aanpassingen van werknemers serieus in behandeling te nemen.

Bij het handhaven van alleen de wettelijke eisen uit de Bbl, verplaatst de gemeente bovendien de verantwoordelijkheid voor het regelen naar de aanvragers (individuele werknemers), dit heeft in de afgelopen periode tot veel klachten van medewerkers geleid over stroperige en langzame besluitvorming.

3.2 Scenario 2 Normering: de Integrale Toegankelijkheid Standaard (ITs) als meetlat

Korte uitleg :

De Integrale Toegankelijkheid Standaard (ITS) is een keurmerk voor toegankelijkheid. Net als het Bbl bestaat het uit heel specifieke maatvoeringen voor allerlei onderdelen van gebouwen.

De richtlijnen zijn echter veel strenger: als aan ITS wordt voldaan, kan met recht van een toegankelijk gebouw worden gesproken. De ITS is opgesteld door vele (ervarings-)deskundigen op het gebied van toegankelijkheid. Veel keurmerken en checklists zijn op ITS-normen gebaseerd.

Voordelen:

- ITS was lang landelijk de kwalitatief beste norm om gebouwen daadwerkelijk toegankelijk te maken.
- Er is een keurmerk dat afgegeven wordt als een pand aan ITS voldoet.
- De 7 Stadsloketten hebben al enige jaren geleden een ITS-keurmerk gekregen. Andere panden van de gemeente (in extern gebruik door culturele instellingen) zijn ook getoetst met normen die afgeleid zijn uit de ITS-standaard.

Nadelen:

- ITS geeft nog steeds veel houvast, maar wordt in 2024 feitelijk ingehaald door de NEN-9120. ITS diende, met veel andere normen en richtlijnen, als input voor de nieuwe NEN-norm 9120 die in 2024 wordt vastgesteld door het Rijk. Voeg of laat kunnen we als gemeente niet meer verantwoorden waarom we de oudere ITs-norm als meetlat gebruiken.

Advies: Als de NEN-norm niet recent ontwikkeld was had de werkgroep voor geadviseerd ITS als meetlat te gebruiken. Nu de NEN-norm later dit jaar landelijk wordt vastgesteld, omdat deze norm op Europese normering is gebaseerd en op korte termijn (vrijwillig) in werking treedt in Nederland, adviseert de werkgroep aan de stuurgroep om vooruit te kijken naar de in 2024 de vast te stellen NEN-norm 9120.

3.3 Scenario 3 Normering: De NEN-9120 als meetlat

Korte uitleg: De NEN-norm Toegankelijkheid van Gebouwen is gebaseerd op een nieuwe Europese norm (met de richtlijn CEN17210:2021) die vanaf medio 2025 in alle lidstaten gaat gelden. Deze Europese norm is door NEN getoetst aan de bestaande Nederlandse normen en richtlijnen voor toegankelijk bouwen en maakt na vaststelling een einde aan de discussie over de verschillende normen en keurmerken.

Voordelen:

- Met de NEN-9120 sorteren we voor op een nieuwe Europese norm (CEN17210:202) die komende jaren in alle lidstaten gaat gelden.
- De NEN-9120 garandeert de hoogst mogelijke toegankelijkheid. En we geven de gebruikers helderheid over het niveau.
- De NEN-norm bouwt voort op ITs en andere belangrijke (Europese standaards)
- De NEN-norm gaat niet alleen over inrichten en toegang tot gebouwen en vrije looproutes, maar geeft ook advies over inrichtingseisen meubilair, contrast, verplichting, bewegwijzering, aantal en inrichting parkeerplekken en dergelijke.
- Vanuit Amsterdam is zowel ambtelijk als vanuit belangenbehartigers/deskundigen van Cliëntenbelang Amsterdam meegewerkt aan het opstellen van de nieuwe NEN-norm.

Nadelen:

- De NEN-9120 is complex en behoeft een pragmatische en werkbare vertaling, bijvoorbeeld aan de hand van bestaande checklisten.
- De NEN-9120 is nog niet definitief vastgesteld en vereist ook veel flexibiliteit van de organisatie.

Advies werkgroep: De werkgroep adviseert de NEN-9120 vanaf 2025 als meetlat te gebruiken en om middelen en capaciteit vrij te maken deze norm voor de organisatie werkbaar te maken. De werkgroep adviseert een externe partij opdracht te geven een werkinstructie op te stellen.

3.4 Scenario 4 Normering: Een eigen toegankelijkheidsstandaard

ontwikkelen

Korte uitleg: De gemeente Utrecht heeft een eigen toegankelijkheidsstandaard. Deze standaard baseert zich op bestaande normen en richtlijnen, waaronder ITs. Utrecht heeft in 2017 ervoor gekozen om geen keurmerk te hanteren maar een werkwijze. De Utrecht Standaard Toegankelijk. Die is samen met de belangenorganisaties zoals SOLGU ontwikkeld.

Uitgangspunt in Utrecht is ook dat een gebouw bruikbaar moet zijn. Normen vastleggen (ook van ITs) leveren volgens Utrecht niet altijd een voor iedereen bruikbaar gebouw op. Deze insteek kent echter ook nadelen.

[NB: het stadhuis van Utrecht is een relatief nieuw gebouw. Eind 2014 werd het gebouw door NS Stations voor gebruik aan de gemeente Utrecht overgedragen met ongeveer 2.500 flexibele werkplekken voor zo'n 3.000 medewerkers. De Gemeente verhuisde toen van 15 verspreide oude panden naar één nieuw centraal gelegen modern en efficiënt werkend stadskantoor.]

Advies werkgroep eigen standaard/norm ontwikkelen:

Het nadeel van een eigen norm opstellen in Amsterdam zorgt voor veel grijs gebied. Dit betekent ook dat per pand/verbouwing elke keer veel moet worden overlegd en onderhandeld. Het risico bestaat dan dat (aan de gebruikers) niet duidelijk kan worden gemaakt wat het exacte niveau van toegankelijkheid is.

De werkgroep adviseert, om hier genoemde redenen, negatief voor het maken van een eigen norm.

De gemeente Utrecht heeft wel in de werkwijze een aantal randvoorwaarden goed en helder beschreven en vastgelegd als uitgangspunten, namelijk de werkwijze en daarin de rol van de betrokken managers/ directies. Zie hiervoor deel 2 van de memo.

4. Technische toelichting over wettelijke eisen, keurmerken en richtlijnen

4.1 Eisen in de bouwwetgeving (bbl)

Normen die in wetgeving zijn vastgelegd hebben de meeste autoriteit en kunnen daarom worden afgedwongen. Dit geldt, in het geval van gebouwen, eigenlijk alleen voor de maatvoeringen die in het Besluit bouwwerken leefomgeving (Bbl) zijn vastgelegd. In de Bbl staan regels over o.a. veiligheid, gezondheid, duurzaamheid en de bruikbaarheid van bouwwerken.

De minimale regels over de toegankelijkheid van bouwwerken voor mensen met een handicap staan in het [Besluit bouwwerken leefomgeving](#) (Bbl). Gebouwen worden in Nederland op gemeentelijk niveau getoetst aan het Bbl dat landelijk wordt vastgesteld. Die toetsing is verplicht en zonder toetsing krijgt men geen vergunning om te bouwen of te verbouwen. Het Bbl differentieert o.m. tussen nieuwbouw, bestaande bouw en tijdelijke bouw en stelt daar verschillende eisen aan. Verder wordt ook naar de functie gekeken – eisen voor woningbouw zijn anders dan die voor winkels of kantoren. Het Bbl wordt regelmatig aangepast. Hieronder volgt een tabel met de minimale eisen voor kantoren.

Bij bestaande gebouwen wordt toegankelijkheid door het Bbl niet wettelijk afgedwongen. Een wettelijke eis die elk bestaand gebouw toegankelijk zou maken, zou buitenproportionele situaties en dito kosten kunnen opleveren.

Voorbeeld: het toegankelijk maken van elke verdieping van elk Nederlands gebouw zou betekenen dat je grachtenpanden zonder lift en zonder ruimte voor een lift inwendig praktisch moet slopen, om alsnog een lift mogelijk te maken.

Tabel Eisen toegankelijkheid in Bbl-wetgeving per 2024

Grootte kantoren	Wettelijke Eis:
Alle kantoren	<ul style="list-style-type: none">• Toegang met rolstoel bereikbaar vanaf openbare weg• Bij verbouw geldt dat de toegankelijkheid van het gebouw niet mag verslechteren• (ten minste) 80% van verblijfsgebied rolstoeltoegankelijk
Kantoren groter dan 250 m²	<ul style="list-style-type: none">• (ten minste) 1 integraal toegankelijke toiletruimte per 300 personen• (ten minste) 1 integraal toegankelijke badruimte per 500 m²
Kantoren groter dan 400 m²	<ul style="list-style-type: none">• (ten minste) 40% van verblijfsgebied rolstoeltoegankelijk• (ten minste) 1 integraal toegankelijke toiletruimte per 300 personen

4.2 Bouwwetgeving versus wet gelijke behandeling en rechten werknemers

Let wel, naast bouwwetgeving (Bbl) kent Nederland andere wetgeving rond toegankelijkheid en aanpassingen¹. In de wet WGBG/CZ² (Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte) staat namelijk sinds 2017 “toegankelijkheid normaal wordt en ontoegankelijkheid de uitzondering is.” Dit betekent dat organisaties hun producten en diensten toegankelijk moeten aanbieden. Alleen als dit onevenredig belastend is hoeft het niet.

Daarnaast stelt de WGBG/CZ dat overheden en organisaties moeten werken aan het verbeteren van de algemene toegankelijkheid. Dit betekent dat, los van de individuele aanvragen, werkgevers moeten zorg dragen voor een zo toegankelijk mogelijke organisatie voor werknemers en bezoekers.

Tot slot geldt dat werkgevers op grond van de EU-regels redelijke en doeltreffende aanpassingen³ moeten treffen voor werknemers met een handicap zodat mensen met een beperking hun werk kunnen doen.

Denk bijvoorbeeld aan een gereserveerde (met rolstoel toegankelijke) parkeerplaats, een lift of hellingbaan en markeringen van hoogteverschillen, automatische deuropeners, toegankelijke toiletten en goede bewegwijzering.

Er is wel een voorbehoud: De aanpassingen en de kosten daarvan moeten wel realistisch zijn en mogen geen onevenredige belasting voor het bedrijf vormen. Van bovengenoemde

voorbeelden is alleen een toegankelijke lift plaatsen om verdiepingen te overbruggen zeer kostbaar. Een hellingbaan of deuropeners zijn relatief goedkoop en relatief eenvoudig aan te brengen. Een integraal toegankelijk toilet kan vaak gerealiseerd worden door twee of meer aan elkaar gelegen toiletten slim te verbouwen. (Medewerkers en bezoekers zonder beperking kunnen namelijk ook gebruik maken van een toegankelijk toilet, andersom is dit niet mogelijk.)

4.3 Veel kritiek op het Bbl /Bouwwetgeving:

De specialisten en (ervarings)deskundigen op het gebied van toegankelijkheid hebben al jaren veel kritiek op de lage normering op het gebied van toegankelijkheid in het Bouwbesluit (Bbl) in Nederland. Het Bbl geeft namelijk een erg minimale norm weer, waaraan een gebouw moet voldoen. De eisen die in het Bbl zijn opgenomen zijn nogal beperkt en dwingen slechts een beperkte toegankelijkheid af. Probleem daarmee is ook dat door het gebrek aan goede criteria wel wordt voldaan aan de wettelijke eisen, maar een rolstoeltoilet bijvoorbeeld toch ongeschikt is omdat de deur naar de verkeerde kant opengaat, de wasbak op de verkeerd plek hangt en men niet goed met de rolstoel bij het toilet kan komen. Ook ligt de Nederlandse normering stukken lager dan in veel andere landen.

Daar komt bij dat de toegankelijkheidseisen in het Bbl vooral zijn gericht op rolstoelgebruikers. Er zijn 2,5 miljoen mensen in Nederland met een beperking. Een groot deel daarvan is geen rolstoelgebruiker, maar gebruikt bijvoorbeeld andere hulpmiddelen zoals een elektrische rolstoel of scootmobiel, of heeft een visuele beperking of een auditieve beperking of beperkte energie en mobiliteit, waardoor ze afhankelijk zijn van liften, rustplekken, parkeerplekken en bijvoorbeeld van automatische deuropeners bij de toegang en op de werkplek.

4.4 Andere normeringen en keurmerken (bovenop Bbl)

Alles wat er naast wettelijke eisen aan normen, richtlijnen en keurmerken bestaat, is helaas niet op soortgelijke wijze afdwingbaar. Toch kunnen ze wel behulpzaam zijn bij het realiseren van fysieke toegankelijkheid. Dat kan wel wanneer de gemeente als eigenaar of opdrachtgever voor bouw en verbouwing van een pand (in situaties waarin dit haalbaar is) strengere richtlijnen hanteert dan het Bbl.

4.5 Europese norm per 2025

In 2025 wordt de European Accessibility Act van kracht. Dit zal naar verwachting effect hebben op alle gebouwen met een publieke functie in alle lidstaten van de EU. Ter voorbereiding hierop is in 2021 een EU-richtlijn voor toegankelijke gebouwen ontwikkeld door CEN. De richtlijn EN17210:2021 moet door EU-lidstaten worden vertaald naar nationale richtlijnen (en/of wetgeving). In Nederland voert NEN dit uit in opdracht van het ministerie van BZK (zie NEN-norm 9120).

Als aanvulling op de bestaande eisen in het Bbl wordt door het NEN in 2024 een norm voor toegankelijk bouwen vastgesteld (inspraak op de conceptversie is op 15 juli 2024 gesloten). De minister van BZK wil (bepaalde delen van) deze norm als verplichte eis op te nemen in het Bbl, maar pas nadat de bouwsector en architecten twee jaar vrijwillig ervaring hebben opgedaan. Per 2027 verwacht men dus een wettelijke aanscherping van de normering toegankelijkheid in het Bbl.

4.6 De Nederlandse Norm (NEN) 9120 (de Nederlandse uitwerking van NEN-EN 17210)

De nieuwe NEN-norm Toegankelijkheid van Gebouwen 9120 kan worden gebruikt bij het beoordelen van de toegankelijkheid bij het ontwerp, de ontwikkeling, realisatie, renovatie,

aanpassing, het onderhoud en de instandhouding van gebouwen en bouwwerken.

De NEN-norm Toegankelijkheid van Gebouwen is gebaseerd op een nieuwe Europese norm (CEN17210:202) die komende jaren in alle lidstaten gaat gelden. Deze Europese norm is door NEN getoetst aan de bestaande Nederlandse normen en richtlijnen voor toegankelijk bouwen (zoals het Bouwbesluit (sinds 1 januari het Besluit Bouwwerken Leefomgeving (BBL)), de Integrale Toegankelijkheidsstandaard (ITS-criteria), het IKT-keurmerk, Zicht op Ruimte, Handboek Toegankelijkheid en andere relevante bronnen).

Eenduidigheid bij normering is van groot belang. Gebruikers en bezoekers van gebouwen krijgen met de nieuwe NEN-norm meteen duidelijkheid over wat ze kunnen verwachten van de toegankelijkheid van een gebouw. Bij het opstellen van de NEN-norm 9120 zijn veel partijen betrokken, waaronder de gemeente Amsterdam. Vanuit Amsterdam is ambtelijk input geleverd op de nieuwe landelijke NEN-norm toegankelijkheid en ook Cliëntenbelang Amsterdam (CBA) heeft meegewerkt aan het opstellen van de norm en input geleverd na publicatie.

De kostenindicatie dient nog verder te worden uitgewerkt.

4.7 Integrale Toegankelijkheidsstandaard (ITS)

ITS is momenteel een erkende norm in Nederland. De criteria waarop ITS is gebaseerd zijn goed onderbouwde bronnen en richtlijnen, daarmee vormt ITS een solide basis.

De Integrale Toegankelijkheid Standaard (ITS) is een keurmerk voor toegankelijkheid. Net als het Bbl bestaat het uit heel specifieke maatvoeringen voor allerlei onderdelen van gebouwen. Maar de richtlijnen zijn veel strenger: als aan ITS wordt voldaan, kan met recht van een toegankelijk gebouw worden gesproken. ITS is een praktisch toepasbaar, objectieve standaard om integraal toegankelijke projecten te kunnen realiseren op het niveau van maatvoeringen.

De ITS is hierdoor bruikbaar bij de opstelling van een Programma van eisen en een bouwbestek. De zeven stadsloketten van Amsterdam hebben het ITS-keurmerk gekregen. CBA geeft overigens aan dat de NEN-norm 9120 toegankelijkheid verder gaat Integrale toegankelijkheid Standaard (ITS).

Wanneer een gebouw door PBT-Consult wordt getoetst dan kan, bij goedkeuring, het ITS-keurmerk worden uitgereikt. Aan de toetsing (en het eventuele advies gedurende de ontwerpfase) zijn relatief hoge kosten verbonden. Voldoen aan de ITS staat gelijk aan het voldoen aan de (Amerikaanse) eisen van de American Disability act (ADA), WELL en BREEAM op het gebied van fysieke toegankelijkheid.

4.8 Handboek Toegankelijkheid

Het Handboek voor Toegankelijkheid is een standaardwerk voor toegankelijk ontwerpen. Het bevat vele richtlijnen voor de toegankelijkheid van gebouwen en buitenruimten. Denk bijvoorbeeld aan het overbruggen van hoogteverschillen, verlichting, de toegankelijkheid van parkeerplaatsen, liften, gangen, zitplaatsen, voetpaden, toiletten, tafels en deuren.

Het is een behulpzaam naslagwerk dat op vele vragen antwoord geeft. Het is opgesteld door **5.1, 2, e** **.1, 2, e** Een verkorte variant is ook beschikbaar op [er.e.e](#) en [ma](#). [e](#) [an](#) ook vormt een belangrijke onderlegger voor de update van de Checklist Toegankelijkheid die in Amsterdam is opgesteld door CBA.

4.9 Verschil ITS en Handboek voor toegankelijkheid

De verschillen tussen ITS en Handboek voor toegankelijkheid is vooral de opbouw: het Handboek gaat uit van gebruik-Routes, Ruimten, Objecten en Normen, ITS gaat uit van Ergonomische uitgangspunten, Criteria en Drempelwaarden onderverdeeld over elementen, plekken en gebieden.

Omdat ITS als basis het Handboek voor toegankelijkheid heeft gekozen zijn er qua maatvoering geen verschillen. ITS beschrijft uitgebreid tribunes en schouwburgplaatsen (dit komt in het Handboek niet voor) en geeft specificaties voor braille teksten. Het handboek voor Toegankelijkheid stelt ook eisen aan het welbevinden (klimaat, luchtvochtigheid etc.).

4.10 Het Nederlands Keurmerk voor Toegankelijkheid (NLKT)

Het Nederlands Keurmerk voor Toegankelijkheid (NLKT⁴) kent sinds 2019 een gelaagdheid van vier niveaus: Brons, Zilver, Goud en Platina. Hiermee wordt inzichtelijk in welke mate een locatie toegankelijk is en kan de toegankelijkheid stapsgewijs worden geoptimaliseerd.

Een gebouw is vanaf het Gouden keurmerk bijna geheel en integraal toegankelijk. Maar pas vanaf het niveau Platina voldoet een gebouw aan alle ITS/NEN-normen. Het Platina keurmerk is namelijk gebaseerd op de Integrale Toegankelijkheidsstandaard 2018, de NEN-ISO21542_2012 en het handboek Zicht Op Ruimte welke uitgaan van het principe 'universal design'.

Kritiek op de verschillende niveaus NLKT is dan ook dat het niet snel duidelijk is waar een gebruiker of bezoeker op kan rekenen met het keurmerk en niet zeker weet of het gehele gebouw en alle voorzieningen voor iedereen bruikbaar zijn.

Dit betekent dat je bij dit keurmerk altijd duidelijk moet communiceren welke functies voor wie toegankelijk zijn bij welke niveau (behalve bij Platina dat gelijk staat aan ITS). Bij toegankelijkheid hoort dat je geen nieuwe drempels opwerpt, dat maak het NLKT niet bijzonder aantrekkelijk. Ook de NEN-norm-commissie adviseert één heldere eenduidige normering te gebruiken, waardoor het voor elke gebruiker duidelijk is dat een gebouw toegankelijk/ is.

De initiatiefnemers van het keurmerk hebben daarom ook meegewerkt aan het opstellen van de NEN-9120 normen toegankelijkheid, zodat met het vaststellen van deze nieuwe normen er een heldere en eenduidige normering is voor iedereen.

5. Externe advies over de normering

5.1 Advies Cliëntenbelang Amsterdam (CBA).

CBA geeft de gemeente al jaren gevraagd en ongevraagd advies over de toegankelijkheid van gebouwen en de openbare ruimte en het OV. In opdracht van de gemeente heeft CBA de toegankelijkheid van de OBA-filialen en verschillende culturele instellingen getest. Ook heeft zij een aantal andere gebouwen en buurthuizen getest. Voor de test gebruikt CBA een checklist die is afgeleid van de ITS-normen aangevuld met criteria voor mensen met visuele en auditieve beperkingen.

CBA is betrokken bij het opstellen van de NEN-norm 9120 toegankelijkheid (concept 2024). CBA adviseert de gemeente de nieuwe NEN-norm toegankelijkheid als uitgangspunt te gebruiken. Verder adviseert CBA goed met (toekomstige) gebruikers met ervaringsdeskundigheid vanuit diverse beperkingen, waarbij wordt gekeken naar de plannen en de uitvoering van verbouwingen en nieuwbouw

CBA heeft voor keuringen van alle OBA-filialen en veel culturele en andere gebouwen ook een

checklist gebruikt. Criteria komen overeen met ITS en het Handboek toegankelijkheid. Op verzoek kan deze bestaande checklist worden gedeeld.

Het advies aan de stuurgroep is om deze lijsten te (laten) checken door deskundigen en aan te passen aan de nieuwe NEN-normeringen 9120. De verwachting is overigens dat de bestaande checklist op basis van ITS en het handboek nog grotendeels bruikbaar zijn (ofwel de eisen zullen grotendeels overeenkomen).

5.2 Voorbeelden uit andere gemeenten

- De gemeente Utrecht gebruikt een eigen standaard: Utrecht standaard toegankelijk, maar veel inhoud in de standaard is op ITS gebaseerd.
- De gemeente Rotterdam hanteert streven naar ITS bij verbouwingen en ITS normering bij nieuwbouw.
- Gemeente Amersfoort stelt als eis dat nieuwe gebouwen, zoals het nieuwe stadhuis, moeten voldoen aan de Integratie Toegankelijkheid Standaard (ITS) Totaal of gelijkwaardig Nederlands Keurmerk voor Toegankelijkheid (NLKT) Platinum. De openbare gebouwen, zoals het stadhuis, de bibliotheek, zwembaden, buurthuizen en sportcentra zijn getoetst en aangepast op basis van het Nederlandse Keurmerk voor Toegankelijkheid (NLKT). (NB. Het is dus niet zondermeer duidelijk aan welke norm deze bestaande gebouwen voldoen).
- In de gemeente Arnhem is de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid vastgesteld. Hierin is opgenomen dat bij bouwplannen uitgegaan moet worden van de ITS.

6. Conclusie het advies over de normering

Het probleem is dat de verschillende richtlijnen allemaal nét wat anders zeggen en niet alle beperkingen in dezelfde mate beschouwen. Dat maakt het niet makkelijk voor architecten, opdrachtgevers en bouwers de juiste keuze te maken. Vaststaat dat het Bbl minimale en ontoereikende eisen stelt die een gebouw slechts heel beperkt toegankelijk maken. Voor bestaande bouw – en daar hebben we het over als het over de eigen kantoren gaat – stelt het Bbl in het geheel geen eisen.

De NEN-9120 normen voor toegankelijkheid van gebouwen zijn opgesteld om aan de wirwar van verschillende richtlijnen een einde te maken. De impuls voor het initiatief van deze nieuwe norm vormt het VN-verdrag Handicap dat in 2016 door Nederland is geratificeerd. De Europese norm op het gebied van toegankelijkheid vormt het uitgangspunt voor de nieuwe NEN-9120. Voor deze NEN zijn alle bestaande richtlijnen naast elkaar gelegd. Op basis hiervan is een gezamenlijke norm opgesteld.

Dit bij elkaar opgeteld maakt de NEN-9120 de beste en meest betrouwbare norm voor toegankelijkheid. Deze norm is echter nog niet vastgesteld door de NEN/het Rijk, maar zal per 1 januari 2025 ingaan.

Hoe de NEN-9120 in de praktijk werkt en of de hele norm of onderdelen verplicht worden gesteld in het Bbl, daar wordt door BZK minimaal twee jaar voor uitgetrokken. Door voor de nieuwe NEN-norm als meetlat te kiezen tonen we echter ambitie en laten we zien dat we onze kantoren echt toegankelijk willen maken.

Dit betekent concreet:

- NEN-norm 9120 hanteren bij nieuwbouw en verbouwing van panden.
- Bij bestaande panden NEN-norm 9120 als meetlat gebruiken.
- Als er niet aan de NEN norm-9120 kan worden voldaan in bestaande bouw, luidt het advies: "Ga met gebruikers (ervaringsdeskundigen met diverse beperkingen) in gesprek over de benodigde aanpassingen."

2. Bijlagen

1. Bijlage 1: Toegankelijk bouwen; Voorbeelden eisen Bbl in het kort*

Elk hoogteverschil groter dan 20 mm moet worden overbrugd met een lift of hellingbaan.

Geen drempels **Nb. Een hellingbaan heeft een breedte van ten minste 1,1 m, een hoogte van niet meer dan 1 m en een helling van ten hoogste: a. 1 : 12 als het hoogteverschil niet groter is dan 0,25 m. b. 1 : 16 als het hoogteverschil groter is dan 0,25 m, maar niet groter dan 0,5 m. c. 1 : 20 als het hoogteverschil groter is dan 0,5 m**

Toegankelijk toilet Een integraal toegankelijke toiletruimte heeft een vloeroppervlakte van ten minste 1,65 m x 2,2 m.

Toegankelijke badruimte Een integraal toegankelijke badruimte heeft een vloeroppervlakte van ten minste 1,6 m x 1,8 m.

Eisen aan trappen in publiek toegankelijke gebouwen

- De bovenste en onderste trede rand moet over de volle breedte zijn voorzien van een markering van ten minste 50 mm. De markering moet een hoog contrasterende kleur hebben. De overige treden moeten aan beide zijanten zijn voorzien van markeringen van ten minste 50 mm, ook in een hoog contrasterende kleur.
- Een trap moet aan beide zijanten een leuning hebben. Aan het begin en aan het einde van de trap loopt de leuning ten minste 30 cm horizontaal door.

Liften De elektrische voorziening van de lift moet brandwerend gescheiden zijn van andere ruimten.

Bijlage 2 NLKT eisen (van website gehaald)

Brons: Wanneer een gebouw voldoet aan het bronzen Keurmerk voor Toegankelijkheid, betekent dit dat iedereen naar binnen kan, maar niet zelfstandig. Misschien is er assistentie nodig. Bijvoorbeeld bij een steile helling of een deur met een dranger.

Zilver: Voldoet een gebouw aan het Zilveren Keurmerk voor Toegankelijkheid, dan betekent dit dat iedereen zelfstandig naar binnen kan en dat de voorzieningen zo zelfstandig mogelijk gebruikt kunnen worden.

Goud: Een locatie die voldoet aan het Gouden Keurmerk voor Toegankelijkheid, is nog beter geschikt voor mensen met een zintuiglijke of cognitieve beperking. De voorzieningen voor publiek zijn zelfstandig en gelijkwaardig toegankelijk.

Platina: Het Platina keurmerk is namelijk gebaseerd op de Integrale Toegankelijkheidsstandaard 2018, de NEN-ISO21542_2012 en het handboek Zicht Op Ruimte welke uitgaan van het principe 'universal design' en uitgebreid ervaringsdeskundigen onderzoek.

-
1. [wetten.nl - Regeling - Besluit bouwwerken leefomgeving - BWBR0041297 \(overheid.nl\)](#)↵
 2. [wetten.nl - Regeling - Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte - BWBR0014915 \(overheid.nl\)](#)↵
 3. [Redelijke aanpassingen voor medewerkers met een handicap - Your Europe \(europa.eu\)](#)↵
 4. [Nederlands Keurmerk voor Toegankelijkheid | \(keurmerktoegankelijkheid.nl\)](#)↵